

Intern korrespondanse

Saksnr.: 201425468-35
Saksbehandler: MAWE
Emnekode: ESARK-45

Til: Etat for sosiale tjenester v/ Jostein Hestnes
Etat for psykisk helse og rustjenester v/ Rønnaug Helene Frøiland

Fra: Arbeidsgruppen

Dato: 30. januar 2015

BRUKERPLAN 2014, BERGEN KOMMUNE

- Funn fra kartlegging av tjenestemottakere med psykiske problemer
- Arbeidsgruppens anbefalte fokusområder

Etter mandat fra Kommunaldirektør i Byrådsavdeling for sosial, bolig og områdesatsing (BSBO) er det etablert en arbeidsgruppe med følgende mandat:

- Sette seg inn i byomfattende resultater.
- Velge ut og foreslå byomfattende fokusområder.
- Bistå til utarbeidelse av publiserings-/mediestrategi ved ønske fra styringsgruppen eller BSBO.
- Bistå med presentasjon av resultater.

Arbeidsgruppens deltakere:

- Erik Iversen, psykologspesialist KORUS Vest, Stiftelsen Bergensklinikkene
- Gerd Stendal, LAR-konsulent, NAV Arbeidsrådgivning Hordaland
- Siv Tønjum, seksjonsleder ved Boligetaten, Bergen kommune
- Petter Dahle, nestleder i Nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid (NAPHA)
- Kari Hjellum, fagrådgiver i etat for sosiale tjenester, Bergen kommune
- Maria Wåde-Engelsen, fagrådgiver i etat for psykisk helse og rustjenester, Bergen kommune

Videre i dokumentet presenteres:

1. Gjennomføring av kartlegging i Bergen 2014
2. Hovedtrekk fra kartleggingen, deriblant resultat fra kartlegging på ulike funksjonsområder
3. Andre funn fra kartleggingen
4. Arbeidsgruppens anbefalte fokusområder
5. Oppsummering

1. GJENNOMFØRING AV KARTLEGGING I BERGEN 2014

Ansatte ved Helse- og velferdstjenestene i Bergen kommune (etat for psykisk helse og rustjenester og etat for sosiale tjenester) har i perioden mai/juni 2014 kartlagt totalt 3556 mottakere av kommunale tjenester. Herav 1845 med psykiske problemer og 1711 med ruslidelse eller kombinasjon av ruslidelse og psykiske problemer (RoP-lidelse).

Denne rapporten omhandler de 1845 kartlagte med psykiske problemer der psykiske problemer påvirker daglig funksjon.

BrukerPlan som kartleggingsverktøy ble i 2006 utviklet for kartlegging av kommunale tjenestemottakere over 18 år med rusrelaterte utfordringer. Verktøyet har de siste årene også blitt tatt i bruk for kartlegging av kommunale tjenestemottakere uten rusrelaterte utfordringer, men med utfordringer knyttet til psykisk helse. Bergen kommune er pr. 2014 den tredje kommunen i Norge som tar i bruk verktøyet for å kartlegge denne målgruppen.

I kartleggingen av personer med psykiske problemer er det i BrukerPlan kartlagt alder og kjønn, omsorgsansvar for barn, tjenester både fra kommune og spesialisthelsetjeneste. I tillegg kartlegges funksjonsnivå på følgende syv områder: økonomi, psykisk helse, fysisk helse, bolig, sosial kompetanse, nettverk og arbeid/aktivitet. Funksjonsnivå vurderes som grønt, gult eller rødt på en skala fra 1-5 der:

- Grønt tilsvarende 1/ god funksjon
- Rødt tilsvarende 5/ svært dårlig funksjon
- Gult tilsvarende 2,3 og 4 representerer en relativt stor variasjonsbredde av funksjon

På grunnlag av opplysningene om funksjonsnivå på de ulike områdene er det laget en indeks for samlet funksjonsnivå. Indeksen vekter de ulike funksjonsområdene og resulterer i en samlet score. Denne kan være grønn, gul, rød eller blodrød. Blodrød er uttrykk for samlet kritisk dårlig funksjonsnivå.

I BrukerPlan kartlegges også rusmiddelbruk som ett av funksjonsområdene. Personer med samtidige rus- og psykisk helsereelaterte utfordringer (ROP-lidelser) er også kartlagt i Bergen i 2014, og er omtalt i en tidligere rapport fra arbeidsgruppen.

Analyse av tidligere data gjort av Kompetansesenter for rus- og avhengighetsforskning (KORFOR) i Helse Stavanger viser at data er sammenlignbare uavhengig av kommunestørrelse og innbyggertall.

Arbeidsgruppen har gjort sammenlikninger med to andre kommuner som har gjennomført kartlegging av tjenestemottakere med utfordringer knyttet til psykisk helse. Kartleggingsresultatene fra Bergen kommune skiller seg ikke vesentlig fra disse kommunene. Arbeidsgruppen vurderer imidlertid at et referansemateriale basert på data fra kun to andre kommuner ikke representerer tilstrekkelig bredde. Med bakgrunn i dette vurderes det på de fleste områder som mest hensiktsmessig å fortrinnsvis se på kartleggingsresultatene fra Bergen isolert sett.

2. HOVEDTREKK FRA KARTLEGGINGEN

Av de 1845 kartlagte var 838 menn og 1007 kvinner. Dette er prosentvis flere kvinner og færre menn enn i de to andre kommunene. ppt. 1

Antallet kartlagte i Bergen utgjør en andel av befolkningen (18 år og over) på 0,86 %. Dette ligger midt mellom befolkningsandelen av kartlagte i de to andre kommunene.

Av de 1845 kartlagte er 90 tjenestemottakere vurdert å ha psykiske problemer relatert til krise av kortvarig karakter.

Resultat fra kartlegging på ulike funksjonsområder

I den samlede funksjonsvurderingen vurderes 67 % av de kartlagte som gul. Videre vurderes 28 % som rød, 4 % som grønn og 1 % som blodrød. ppt. 2

I de to andre kommunene er også flertallet av de kartlagte vurdert som gul, men Bergen har prosentvis noen færre på gul og noen flere på rød.

Økonomi

Flertallet – 66 % - er vurdert som grønn. 29 % er vurdert gul, 5 % rød.

- Grønn** - rimelig god orden i økonomi hovedsakelig basert på fast inntekt
- Gul** - noe orden i økonomi, kan ha noe illegale inntekter
- Rød** - stor uorden i økonomien og behov for midlertidige stønader og/eller illegale inntekter

Psykisk helse

Flertallet – 77 % - er vurdert som gul. 13 % er vurdert rød, 10 % grønn.

- Grønn** - psykisk helsetilstand uten alvorlige konsekvenser for funksjonsnivå
- Gul** - noe funksjonssvikt
- Rød** - alvorlig funksjonssvikt

Fysisk helse

Flertallet – 54 % - er vurdert som grønn. 41 % er vurdert gul, 6 % rød.

- Grønn** - fravær av fysiske helseplager
- Gul** - noen fysiske helseplager som gir alvorlige konsekvenser for den daglige fungering og/eller for fremtidig helsetilstand
- Rød** - omfattende fysiske helseplager som gir svært alvorlige konsekvenser for daglig fungering og/eller fremtidig helsetilstand

Bolig

ppt. 6

Flertallet – 85 % - er vurdert som grønn. 13 % er vurdert gul, 2 % rød.

- Grønn** - relativt stabilt boforhold i egen eller leid bolig
- Gul** - avhengig av, og tilgang på tilrettelagt bolig inkludert personale og/eller vil trenge støtte for å kunne skaffe seg tilfredsstillende bolig
- Rød** - ingen bolig og/eller bor tilfeldig hos andre, hospits eller har en ikke-tilfredsstillende bolig

Sosial kompetanse

ppt. 7

Flertallet – 54 % - er vurdert som gul. 39 % er vurdert grønn, 7 % rød.

- Grønn** - god sosial atferd basert på rimelig god sosial kompetanse
- Gul** - rimelig god sosial fungering og atferd i det daglige nærmiljø men dårlig sosial fungering utenfor dette
- Rød** - marginal sosial kompetanse og dårlig sosial fungering i alle typer sosiale sammenhenger

Nettverk

ppt. 8

Flertallet – 57 % - er vurdert som gul. 36 % er vurdert grønn, 7 % rød.

- Grønn** - god kontakt med sosiale nettverk uten preg av rusmiddelbruk og/eller psykiske lidelser
- Gul** - noe kontakt med sosiale nettverk både med og uten preg av rusmiddelbruk og/eller psykiske lidelser
- Rød** - lite eller ingen kontakt med sosiale nettverk av alle slag, er isolert eller har bare marginale sosiale relasjoner

Arbeid/aktivitet

ppt.9

Flertallet – 40 % - er vurdert som gul. 36 % er vurdert grønn, 24 % rød.

- Grønn** - i lønnet arbeid eller i aktivitet som oppleves som meningsfull
- Gul** - i noe men ikke tilfredsstillende lønnet arbeid eller meningsfull aktivitet
- Rød** - ingen form for lønnet arbeid eller meningsfull aktivitet

3. ANDRE FUNN FRA KARTLEGGINGEN

Planer og koordinering av tjenester

ppt.10

Totalt er det 549 av de som er vurdert rød eller gul på samlet funksjonsvurdering som verken har individuell plan (IP), annen plan eller ansvarsgruppe

Kartleggingen viser at 206 av de 1845 kartlagte har individuell plan (IP) og 629 kartlagte er oppgitt å ha «andre planer». Andre planer kan eksempelvis være tiltaksplaner, handlingsplaner eller kriseplaner. I tillegg er det etablert et formalisert samarbeid eller ansvarsgruppe rundt 390 kartlagte tjenestemottakere.

Kartleggingen viser at det er flere yngre tjenestemottakere som har planer eller koordinerte tjenester;

	Har IP	Har tiltaksplan	Har kun koordinator
18 - 25 år:	15 %	56 %	< 1 %
26 - 35 år:	18 %	36 %	3 %
36 - 45 år:	11 %	31 %	3 %
46 - 55 år:	10 %	28 %	3 %
56 + år:	4 %	20 %	5 %

Av de 14 som er vurdert som blodrød på samlet funksjonsnivå har 12 av disse IP, tiltaksplan eller ansvarsgruppe. Til sammenligning har 357 av de 523 røde og 846 av de 1229 gule IP, annen plan eller ansvarsgruppe.

Personer med omsorg for- eller samvær med barn

ppt.11

Det er kartlagt totalt 50 tjenestemottakere som er vurdert som gul eller rød på funksjonsområdet bolig og samtidig har omsorg for- eller samvær med barn. Disse tjenestemottakerne scores i hovedsak som grønn eller gul på øvrige funksjonsområder.

ppt.12

- Totalt er det kartlagt 347 tjenestemottakere som enten har omsorg for- eller samvær med barn.
- Det er kartlagt 229 tjenestemottakere som har daglig eller delt omsorg for totalt 395 barn. Av disse 395 barna er det 64 barn der kartleggerne har kategorisert barnet som et «OBS-barn», altså et barn der kartlegger er usikker på hvorvidt barnet er tilstrekkelig ivaretatt av pårørende eller hjelpeinstanser.
- Det er kartlagt 118 tjenestemottakere som har samvær eller har noe kontakt med totalt 178 barn. Av disse 178 barna er 28 barn kategorisert som «OBS-barn».

Arbeidsgruppen valgte å se nærmere på;

- Hvordan kartlagte med gul eller rød score på *funksjonsområde bolig og daglig eller delt omsorg for barn* scoret på øvrige funksjonsområder.

- Hvordan kartlagte med gul eller rød score på *funksjonsområde bolig* og *avtalt samvær eller noe kontakt med barn* scoret på øvrige funksjonsområder.

Ingen av de kartlagte med daglig eller delt omsorg for barn scores rødt på funksjonsområde bolig, altså; Ingen av disse er uten bolig, bor tilfeldig hos andre, på hospits eller har en ikke-tilfredsstillende bolig.

Av de kartlagte med daglig eller delt omsorg for barn er det 21 tjenestemottakere som scores gult på funksjonsområde bolig, altså; vurderes å være avhengig av eller ha behov for tilgang på tilrettelagt bolig inkludert personale, og/eller vil trenge støtte for å kunne skaffe seg tilfredsstillende bolig. På øvrige funksjonsområder scores disse i hovedsak på grønn eller gul.

To av tjenestemottakerne som har avtalt samvær eller noe kontakt med barn scores rødt på bolig, altså: er uten bolig, bor tilfeldig hos andre, på hospits eller har en ikke-tilfredsstillende bolig. Disse scores uten unntak gult eller grønt på samtlige øvrige funksjonsområder.

Av de kartlagte med avtalt samvær eller noe kontakt med barn er det 27 tjenestemottakere som scores gult på bolig, altså; vurderes å være avhengig av eller ha behov for tilgang på tilrettelagt bolig inkludert personale, og/eller vil trenge støtte for å kunne skaffe seg tilfredsstillende bolig. På øvrige funksjonsområder scores disse 27 i hovedsak som grønn eller gul.

Arbeid og aktivitet

ppt. 13

Totalt 336 kartlagte scores rødt både på samlet funksjonsnivå og arbeid/aktivitet. Ingen av de som er vurdert som gul eller rød på arbeid/aktivitet har samtidig grønn score på samlet funksjonsnivå.

Av de 1845 kartlagte scores 663 på grønn på funksjonsområdet arbeid og aktivitet. Det vil si at de vurderes å være i arbeid eller meningsfull aktivitet. Videre scores 445 kartlagte på rødt og vurderes med dette å ikke være i arbeid eller noen form for meningsfull aktivitet.

Av de 445 kartlagte som scores rødt på arbeid eller aktivitet viser kartleggingen at 96 av disse scores gult på samlet funksjonsvurdering, 336 på rødt og 13 på blodrødt. Dette viser at et stort flertall i denne gruppen også har ulike utfordringer på andre funksjonsområder.

Av de 737 kartlagte som scores gult på arbeid og aktivitet scores 570 samtidig gul på samlet funksjonsnivå, 166 på rød og en blodrød.

Tjenester

ppt.14

Tjenester fra NAV og helsetjenester er de førstelinjetjenestene flest av de kartlagte har mottatt. Av de 523 som scores rødt på samlet funksjonsvurdering er det 219 som ikke har mottatt tjenester fra spesialisthelsetjenesten i løpet av de siste 12 månedene før kartleggingen.

Ved kartlegging av førstelinjetjenester skilles det ikke mellom de ulike tjenesteyterne, men det kartlegges hvorvidt tjenestemottakeren mottar en konkret tjeneste. Det er også mulig at en tjenestemottaker mottar flere tjenester innenfor samme tjenestekategori. I kartleggingen registres det hvilke tjenester

tjenestemottakeren har mottatt i løpet av de siste 12 månedene.

Tjenester fra NAV og helsetjenester er de førstelinjetjenestene flest av de kartlagte har mottatt. Av de kartlagte har 606 mottatt en varig trygdeytelse, 486 kartlagte har mottatt midlertidige økonomiske ytelser og 84 kartlagte har deltatt i Kvalifiseringsprogrammet (KVP).

Når det gjelder helsetjenester er samtaler, råd og veiledning utenfor hjemmet den tjenesten som ytes til flest, 602 kartlagte har mottatt denne tjenesten i løpet av de siste 12 månedene. Deretter har 508 mottatt terapi/behandling (individuell og/eller gruppe) og 466 har mottatt samtaler, råd og veiledning i hjemmet.

Kartleggingen viser at 632 av de kartlagte i løpet av de siste 12 månedene tjenester hverken har mottatt tjenester fra fastlege eller tilsynslege. Arbeidsgruppen har ikke sett nærmere på hvorvidt disse mottar legetjenester fra andre instanser.

Av de 523 kartlagte som scores rødt på samlet funksjonsvurdering har 441 mottatt NAV-tjenester. 378 har mottatt førstelinjetjenester og 304 mottatt tjenester fra spesialisthelsetjenesten. Det vil si at 219 av de som scores rødt på samlet funksjonsvurdering ikke har mottatt tjenester fra spesialisthelsetjenesten. Av de 1229 som scores gult på samlet funksjonsvurdering er det 574 som ikke har mottatt tjenester fra spesialisthelsetjenesten.

Av de 1090 kartlagte som har mottatt spesialisthelsetjenester fra psykisk helsevern har 707 mottatt polikliniske tjenester og 228 har mottatt døgn tjenester i løpet av de siste 12 månedene.

4. ARBEIDSGRUPPENS ANBEFALTE FOKUSOMRÅDER

Med bakgrunn i funn og resultater fra BrukerPlan-kartleggingen i Bergen 2014 anbefaler arbeidsgruppen følgende fokusområder:

- **Planer og koordinering av tjenester**
- **Barn av personer med psykiske problemer**
- **Deltakelse i arbeid eller aktivitet**

Fokusområdene representerer områder der arbeidsgruppen vurderer at Bergen kommune bør ha et særlig fokus.

Planer og koordinering av tjenester

BrukerPlan-kartleggingen i Bergen 2014 viser at kun 215 av de kartlagte har Individuell plan (IP). Videre viser kartleggingen at IP i størst grad er tatt i bruk hos tjenestemottakere i aldersgruppen 18-35 år. I henhold til Pasient- og brukerrettighetsloven § 2-5 har pasient og bruker med behov for langvarige og koordinerte tjenester rett til å få utarbeidet Individuell Plan. Med utgangspunkt i målgruppen som er kartlagt er det sannsynlig at langt flere enn de 215 tjenestemottakerne vil kunne ha behov for, og rett på IP. Samtidig viser kartleggingen at en tredjedel av de kartlagte har «andre planer» som eksempelvis tiltaksplaner,

handlingsplaner eller kriseplaner. Imidlertid gir slike planer verken den samme rett til medvirkning hos tjenestemottakeren eller stiller de samme krav til samhandling og koordinering mellom involverte tjenesteytende instanser.

Dersom en pasient eller bruker har behov for tilbud både etter helse- og omsorgstjenesteloven og spesialisthelsetjenesteloven eller psykisk helsevernloven, er det i henhold til Forskrift om habilitering og rehabilitering § 18, tredje ledd, kommunen som skal sørge for at det blir utarbeidet en individuell plan, og at planarbeidet koordineres.

Bergen kommune bør ha et særlig fokus på å sikre at tjenestemottakerne som er i målgruppen for Individuell Plan får tilbud om dette.

Barn av personer med psykiske problemer

Veileder i lokalt psykisk helsearbeid og rusarbeid for voksne «Sammen om mestring» definerer psykisk helsearbeid som tiltak rettet inn mot personer med psykiske problemer og konsekvensene dette kan få for den enkelte, deres familier og nettverk (s.66). Helsetilstanden til foreldre og andre personer med omsorg for- eller samvær med barn, kan påvirke barna for kortere eller lengre tid (IS-5/10, 2010:3). Forskning viser at barn som vokser opp med omsorgspersoner med psykiske lidelser har økt risiko for å utvikle kognitive, emosjonelle og atferdsmessige forstyrrelser (IS-1405, 2007:22). Barn av personer med alvorlige og langvarige psykiske problemer kan være en ekstra sårbar og utsatt gruppe.

Helsepersonellovens § 10a pålegger helsepersonell en plikt til å bidra til å dekke det behovet for informasjon og nødvendig oppfølging mindreårige barn av pasient med psykisk sykdom, rusmiddelavhengighet eller alvorlig somatisk sykdom eller skade, kan ha som følge av forelderens tilstand.

Det er i BrukerPlan-kartleggingen registrert 92 OBS-barn der kartlegger er usikker på hvorvidt barnet er tilstrekkelig ivaretatt av pårørende eller hjelpeinstanser.

Arbeidsgruppen finner det viktig å rette oppmerksomhet mot disse barna, både for å sikre at deres omsorgssituasjon er tilstrekkelig kartlagt og for å vurdere om det eventuelt bør iverksettes særskilte tiltak som følge av dette.

Deltakelse i arbeid eller aktivitet

Erfaringene fra *Nasjonal strategiplan for arbeid og psykisk helse (2007-2012)* viser at det er nødvendig med en langsiktig og systematisk satsing på arbeid og psykisk helse. Regjeringens *Oppfølgingsplan for arbeid og psykisk helse (2013-2016)* viderefører og videreutvikler denne innsatsen. Nyere forskning viser at arbeid og aktivitet i mange tilfeller er helsebringende for personer med de diagnosene som dominerer blant mottakere av helserelaterte ytelser, deriblant psykiske problemer.

Arbeid ansees som et av de viktigste tiltakene for å integrere personer med psykiske lidelser i samfunnet (IS-1957, 2013:104) og studier viser at mer enn halvparten av de med alvorlige psykiske lidelser ønsker å delta i arbeidslivet på hel- eller deltid (Helle og Gråwe, 2007:44).

I BrukerPlan-kartleggingen i Bergen i 2014 scores 1 av 4 kartlagte på rødt på funksjonsområdet arbeid/aktivitet. Samtidig viser kartleggingen at 40 prosent av tjenestemottakere scores som gul både på funksjonsområdet arbeid/aktivitet, og samlet funksjonsnivå. Den gule scoren indikerer tjenestemottakeren allerede er i noe

men ikke tilfredsstillende lønnet arbeid eller meningsfull aktivitet. Med utgangspunkt i dokumenterte positive helsegevinster ved arbeid og aktivitet bør Bergen kommune derfor ha et særskilt fokus på å styrke mulighetene for økt arbeid og aktivitet for denne gruppen tjenestemottakere.

5. OPPSUMMERING

Da Bergen er den tredje kommunen som gjennomfører BrukerPlan-kartlegging av tjenestemottaker med psykiske problemer, har fokuset i rapporten vært Bergen kommunes resultater uten referanse til andre kommuner.

Særlig på funksjonsområdene økonomi og bolig scores mange av de kartlagte på grønn. Området psykisk helse skiller seg ut ved at det er en større andel gule enn på øvrige funksjonsområder. Nærmere 80 % har en score som indikerer «noe funksjonssvikt». Resterende kartlagte er jevnt fordelt på grønt og rødt på dette området.

Det funksjonsområdet der flest kartlagte scores rødt er arbeid og aktivitet. På dette området vurderer kartleggerne at 1182 av de kartlagte ikke, eller kun delvis, er i meningsfull aktivitet eller arbeid. Arbeid og aktivitet utpekte seg derfor som et aktuelt fokusområde.

BrukerPlan som verktøy gir en oversikt på systemnivå over hvilke tjenester som ytes og hvilke behov kartleggerne vurderer at tjenestemottakerne har. I den daglige tjenesteytingen er Individuell Plan det overordnede planverktøyet som, på individnivå, skal sikre at tjenestemottakeren mottar koordinerte tjenester.

Kartleggingen i 2014 viser at få av de kartlagte tjenestemottakerne har Individuell Plan, og arbeidsgruppen har derfor anbefalt dette som et av fokusområdene for kommunen.

Å yte tjenester til personer med psykiske problemer innebærer også et ansvar for å sikre at tjenestemottakers barn blir ivaretatt. Det er i BrukerPlan-kartleggingen registrert 92 OBS-barn der kartlegger er usikker på hvorvidt barnet er tilstrekkelig ivaretatt av pårørende eller hjelpeinstanser, og må derfor være et av Bergen kommunes fokusområder.

Kilder:

- *Veileder i psykisk helsearbeid for barn og unge i kommunene*, IS-1405, mars 2007. Sosial - og helsedirektoratet, Oslo.
- *Barn som pårørende*, IS-5/2010 Helsedirektoratet, Oslo.
- *Sammen om mestring*, IS-2076, 2014. Helsedirektoratet, Oslo
- *Nasjonal faglig retningslinje for utredning, behandling og oppfølging av personer med psykoselidelser* Publikasjonsnummer: IS-1957, utgitt Juni 2013.
- Helle S, Gråwe RW. (2007): *Sysselsetting og trygd blant personer med schizofrenidiagnose* i Tidsskrift Nor Psykol Foren 2007;44(11):13586.

Maria Wåde-Engelsen - saksbehandler

Dette dokumentet er godkjent elektronisk.

